

אמרות ומדרשים מופלאים

”וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנַתִּים יָמִים ...

... וְאַתֶּם עָלוּ לְשָׁלוֹם אֶל-אַבְיָכֶם”

[פרק מא, א ו-מד, י"ז]

ברוב החומשים המוכרים לנו מופיע בסוף כל פרשה מנין פסוקי הפרשה, מקור הספירה אינו ברור וי"א שזה מאחד הראשונים, אך בפרשת מקץ מופיעה בחלק מן החומשים ספירה מיחדת נוספת שאינה נמצאת בשאר הפרשות, והיא ספירה של מס' התיבות בפרשת מקץ שמספרן מגיע לאלפיים וכ"ה (אלפיים עשרים וחמש). רבים תהו על ספירה זו, מה טיבה? ומה משמעותה? וי"מ שהמספר קשור לחנוכה (ובשים – לב לעובדה ששבת "מקץ" חל כמעט תמיד בחנוכה, ולעיתים רחוקות שבת "מקץ" חל במוצאי "זאת-חנוכה") ומפרשים את מס' התיבות כך: "נר" בגימטריה 250 ושמונה נרות הם 2000 ($8 \times 250 = 2000$) והמספר עשרים וחמש הוא כנגד כ"ה בכסלו תאריכו של חנוכה...הכל טוב ויפה, אלא שספירה חוזרת ונשנית של תיבות פרשת מקץ העלתה שהמס' הוא רק 2022 !?

ועל תמיהה זו אפשר לומר את מה שאמר יוסף לשר המשקים ולשר האופים בפרשת וישב : הלוא לאלוקים פתרונים !

” מה רבו מעשיך ה' ”

”וּפְרַעַה חֵלֶם וְהִנֵּה עֶמֶד עַל הַיָּאֵר”

[פרק מא, א]

האם גם יוסף חלם את חלום פרעה ?

מדוע נכתב בתורה "ופרעה חולם" נקוד חולם ולא נכתב ופרעה חלם נקוד בפת"ח? אלא מלמד שפרעה חלם את חלומו רק לאחר שיוסף כבר חלם את אותו החלום.

מדרש הגדול

אמרות ומדרשים מופלאים

על מי משפיעים חלומות המלך ?

'ופרעה חלם' וכי כל הבריות אינם חולמים? אלא מלמד שחלומותיו של מלך משפיעות ושייכות לכל העולם. **בראשית רבה (פט-ד)**

עתיד חלומי

בספר "אורחות צדיקים" (שער כח) נכתב: "וכמו שהאלוקים יודע עתידות, כך גם האדם, בעת אשר ינוח רוחו וגופו מלעסוק בעמל צרכיו... אז יראה בחלומותיו עתידות, ויראה רוחות המתים ומקומות שלא ראה, ובני אדם שלא ראה, ודברים ותמונות גדולות מה שהוא אינו יכול לראות כשהוא ער". **לקט**

חלומות מעוררים

"ע"י החלום והחזון", כתב המלבי"ם, (איוב לג טז) "הקב"ה מגלה את אוזן האנשים להודיעם את הגזירה השמימית ובמוסרם יחתום". ההתעוררות המוסרית בעקבות החלום מנערת את החולם מאדישותו והוא מרגיש שחטא ולכן נגזר עליו מן השמים גזירה ועליו לחזור בתשובה כדי לקרוע את רוע הגזירה. **לקט**

פלאי הבורא

אנשי אמת וחלומותיהם אמת

"החלומות באות ע"י המלאך המלווה בני אדם", נכתב בספר "ראשית חכמה" (שער הקדושה יב) "ולפי שאין כל המחשבות אמת על כן אין כל החלומות אמיתיים. ומי שמרגיל את עצמו להיות כל מחשבותיו אמיתיות גם יראה בלילה מראות אמת ויראה העתידות כמו המלאכים". אחת מאמות המידה לדעת אם החלום אמיתי זו מידת האמת של החולם. **לקט**

אמרות ומדרשים מופלאים

אילו חלומות מתקיימים ?

שלושה סוגי חלומות מתקיימים: חלום של שחרית, חלום שחלם לו חברו וחלום שנפתר תוך כדי החלימה, ויש אומרים – גם חלום שחזר ונשנה.

ברכות נה

מה בדיוק קורה לנו כשאנחנו חולמים ?

בעשרות השנים האחרונות עשו המדענים מאמצים גדולים כדי להבין את מנגנוני השינה והחלימה. הנושא נחקר במידה רבה באמצעות תהליך הנקרא אלקטרואנצפלוגרפיה, ובקיצור EEG ובעברית: רישום חשמלי של גלי המוח.

חלומותינו עשויים להיראות אקראיים, מוזרים ובלתי מוסברים בהשוואה לחיינו בהקיץ, אבל לעתים אנו מסוגלים להכיר במוזרויות שלהם אפילו תוך כדי שינה. "זה רק חלום", אנו אומרים לעצמנו כאשר אנו נדחפים אל פי תהום. חולמים מסוימים מסוגלים אפילו לתמרן את האירועים בתוך מה שנקרא בשם "חלומות שקופים". במחקרים חדישים נמצאה דרך להביא חולמים מן הסוג האחרון לכך שיוכלו לציין אירועים מסוימים תוך כדי חלום באופן שהדבר יתבטא ברישום של ה"אלקטרואנצפלוגרף". **לקט**

"היאר"

[פרק מא, א]

נילוס צבעוני

הנילוס – הארוך בנהרות העולם – (6684 ק"מ) נובע באזור קו המשווה באפריקה המזרחית. מוצאו מאגם ויקטוריה שבקניה ומשני אגמים סמוכים: אדוארד ואלברט. מצד קונגו מצטרפת אל הנילוס שורת נהרות קטנים יותר.

מאגם טאנא שבחבש מתחילה נביעת "הנילוס הכחול" והוא מתאחד עם

אמרות ומדרשים מופלאים

הזרם הראשי ליד חרטום שבסודן. הזרם הראשי נקרא "הנילוס הלבן" עד שהוא מתאחד עם הנילוס הכחול.

לקט

הנילוס של מצרים

ב-2400 הקילומטרים האחרונים זורם הנילוס לבדו ללא נהרות נוספים. חלקו האחרון, לאורך 1500 ק"מ, עובר במצרים של היום. הנילוס זורם בעמק צר שרוחבו אינו עולה על 15-20 ק"מ. עמק זה פורה מאוד ובו מגדלים תבואה. מעבר לעמק משתרעים משני עברי הנילוס מדבריות ענק. לפני שהוא נשפך לים התיכון מתפצל הנילוס לשבעה יובלים היוצרים את הדלתא המפורסמת שצורתה משולשת. בתחילת הדלתא נמצאת קהיר בירת מצרים ובצדדים האחרים של המשולש שוכנות אלכסנדריה ופורט סעיד. רשת של תעלות השקיה נמתחה בין יובלי הנילוס ובאמצעותה משקים את האדמה.

לקט

הנהר המשקה

בכל שנה, בחודשי הקיץ האחרונים, מתרומם הנילוס לאיטו, עולה על גדותיו

"מה רבו מעשך ה' "

סכר אסואן

סכר אסואן הראשון נבנה בין השנים 1898 עד 1902 בפיקוחם של הבריטים. לצורך הקמת הסכר נעשה שימוש במליון טונות אבני גרניט ששוקעו במים עד שנוצר האגם המלאכותי הגדול ביותר - למעלה מ-350 ק"מ.

בנייתו של סכר אסואן החדש הסתיימה בשנת 1970 והוא גדול מהסכר הראשון. האגם המלאכותי שנוצר בו מגיע ל-450 ק"מ - כמעט עד סודן. עלותו הסתכמה בכבליון דולר והוא משקה כשני מליון דונם אדמה חולית וכך הוגדלו שטחי החקלאות של מצרים בכשליש.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

ושוטף את השדות שסביבו במים ומביא לסחף אדמה בוצי. כך מושקית האדמה, מתרעננת ומדושנת ועל יבולי השיא הגדלים שם מתבססת החקלאות המצרית. בשל תפקידו המרכזי של הנילוס בחיי מצרים השחונה הפכו אותו המצרים הקדמונים לאליל ועבדו אותו. המצרים נהגו לגדל על גדות הנהר גם עופות שונים, חיות ובהמות למאכל ולצרכים אחרים.

לקט

פלאי הבורא

**"וְהִנֵּה עֵמֵד עַל-הַיָּאָר...
...שֶׁבַע פְּרוֹת"**

[פרק מא, א-ב]

פרות הבשן

עד לפני כמאה שנה גדלו בארץ פרות כחושות ודלות תנובה, בנות גזע מקומי הקרוי "בלדי". פרות אלה הן קטנות קומה וגוף, שחורות-לבנות, והן מניבות כ-600 ליטר חלב בשנה בלבד. מאוחר יותר הובאו מדמשק (סוריה) ומבירות (לבנון) פרות המניבות בין 3,000 ל-4,000 ליטר חלב בשנה. כמו כן נקלטה בארץ הפרה ההולנדית המשובחת, המניבה כ-7,000 ליטרים ויותר. כיום יש בישראל פרות המניבות כ-15,000 ליטר חלב בשנה!

לקט

בניינים על שפת הנילוס

על שפת הנהר נבנו ארמונות עתיקים, מקדשים ואנדרטאות עצומות, בפרט אנדרטאות של המלך ממנון. גם רעמסס השני שהוא, כמשוער, פרעה ששעבד את ישראל, בנה מבני ענק כדי להאדיר את שמו. רבות מהאנדרטאות הללו חרבו, חלקן בשל הקמת סכר אסואן.

לקט

**"אֶת-כָּל חֲרָטְמֵי
מִצְרַיִם וְאֵת כָּל**

חֲכָמֵיהָ"

[פרק מא, ח]

חכמת בני קדם

על שלמה המלך נאמר: "ותרב חכמת שלמה מכל בני קדם ומכל חכמת מצרים" (מלכים

אמרות ומדרשים מופלאים

א' ה, י). חכמת בני קדם התבטאה במספר מישורים בהם היו בקיאים. הללו ידעו את חכמת המזלות והיו בקיאים בחכמת העופות. על נימוסיהם אמר רבן שמעון בן גמליאל: "בשלושה דברים אוהב אני את הפרסיים: שאין נושקין בפה אלא ביד, כשחותכין בשר אין חותכין אלא בסכין ולא בפה, וכשנוטלין עצה לא נוטלין אלא בשדה, שנאמר וישלח יעקב ויקרא לרחל וללאה השדה אל צאנו (בראשית לא, ד)".

חכמת מצרים באה לידי ביטוי בריכוז גדול של אנשים, אשר היו בקיאים באסטרוולוגיה. מצרים התברכה גם באומנים אשר היו בקיאים במלאכת כפיים. כאשר בנה שלמה המלך את בית המקדש, ביקש מפרעה נכה מלך מצרים, כי ישלח לו אומנים אשר יטרחו לפאר את בית ה' במלאכת אומנות, תמורת שכר הולם. פרעה לא חפץ להענות לבקשה. תחת זאת כינס את כל האצטגנינים שבארצו, הבקיאים בחכמת הכוכבים והמזלות, וביקש מהם לצפות ולגלות מי הם העתידים למות באותה שנה. את אותם אומנים שעומדים למות שלח פרעה אל שלמה המלך. ברוח קדשו ראה שלמה כי כל אחד ואחד מן האצטגנינים הללו עתיד למות באותה שנה, ושלחם חזרה אל פרעה מצוידים בתכריכים. "אם בגין מחסור בתכריכים שלחתם אלי", ציווה לומר לפרעה, "הרי אני משיבם לך מצוידים בתכריכים..."

מדרש תנחומא פרשת חוקת סימן יא

כתב חרטומים

חרטומי מצרים שימשו כיועצי פרעה וגם שימשו כשופטים וכמושלים והיו מופקדים על חינוך בני האצולה ועל טקסי הקבורה והחניטה. "כתב החרטומים", שהוא כתב-תמונות, המוכר כאחד הכתבים העתיקים ביותר בעולם, נכרך בשמם. על מבנים עתיקים במצריים מצויות כתובות מוזרות שכונו על-ידי היוונים הקדמונים בשם "היִרוגליפים", כלומר "חקיקות קדושות", כיוון שההנחה הייתה שמדובר בשפה מיוחדת שבה השתמשו החרטומים, ששימשו גם כ"כוהני דת".

אמרות ומדרשים מופלאים

בשנת 1799 נחשף ליד העיר רוֹזֵטָה (ראשיד כיום) לוח בזלת שחור, ועליו כתובת בשלוש לשונות: בכתב החרטומים, במצרית וביוונית. בעזרת ההשוואה לכתובות המצריות והיווניות הצליח צרפתי צעיר, ז'אן פרנסואה שאמפוליון, לפענח את עקרונות כתב החרטומים. לאחר גילוי זה יכלו החוקרים לפענח כתובות רבות, שמהן נודעו פרטים רבים על תולדות העמים ועל אורחות חייהם.

לוח הבזלת ההיסטורי, המכונה, על שם מקום התגלותו, "אבן רוזטה", מוצג לפני המבקרים במוזיאון הבריטי שבלונדון. המושג "כתב חרטומים" משמש עדיין ככינוי לכתב-יד בלתי-קריא... פירוש המלה "חרטומים", אגב, הוא "קורא ראשי" – הכתב המסובך היה מוכר אז לחרטומים בלבד, בעוד המון העם לא ידעו קרוא וכתוב כלל.

"פִּרְעָה קֶצֶף עַל-עֲבָדָיו"

[פרק מא, י]

עבד כי ימלוך

פרשת מקץ, כמו פרשת ויצא, כתובה כחטיבה אחת ללא חלוקה פינמית לפרשיות וזאת משום שפרשת מקץ מתחילה ביוסף כעבד שנשכח בבור המצרי (סוף "וישב" – וישכחהו....ויהי מקץ...) נמסתיימת בהיפוך תפקידים גמור כאשר יוסף הוא השליט שיש לו עבדים משלו! כמצוטט:

« מה רבו מעשיך ה' »

'פרעה' היה שם או כינוי ?

מדוע קרא שר המשקים לפרעה בשמו? מכאן אמרו ש"פרעה" אינו שם ממש אלא כינוי השם של כבוד לכל מלכי מצרים.

מדרש

אמרות ומדרשים מופלאים

"האיש אשר נמצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד!" ואפשר שבמכוון נכתבה "מקץ" ללא שום הפסק "פרשה" (פתוחה או סתומה) כדי להמחיש את המסר שמצבו של האדם הוא בידי הקב"ה בלבד ומי שהיום עבד מחר יכול להיות השליט ו"ה' מוריש ומעשיר" והוא "הממליך מלכים ולו המלוכה!"

לקט

"יְהִי שֵׁבַע שָׁנֵי רָעַב"

[פרק מא, כז]

רעב בארץ ישראל

בגלל הרעב ירד אברהם אבינו למצרים, וגם בימי יצחק היה רעב. יעקב שלח את בניו לשבור בר במצרים – בגלל רעב בארץ, וגם בתקופת השופטים שרר רעב בארץ, וכך גם בימי דוד ואחאב.

גם בימיחז"ל אירעו לא פעם תקופות של רעב. בימי חוני המעגל, בימי רבי פנחס בן יאיר שאז אכלו העכברים את התבואה לאחר שישראל זלזלו במעשרות, בימי רבי יהודה שראה בני אדם משחקים בלחם ועוד.

לקט

פלאי הבורא

רעב במאות האחרונות

הרעב בא בדרך כלל אחרי בצורת או שטפונות. הרעב מחליש מאוד את הגוף ועלול לגרום למוות.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה סבלה גרמניה מרעב בשל ההסגר שהוטל עליה. גם מליוני רוסים מתו מרעב לאחר המהפכה הקומוניסטית בשל הקולקטיביזציה שנכפתה על האיכרים. מליוני בני אדם מתו ברעב בסין ובהודו בשנת תש"ג, והנורא ביותר קרה בימי השואה. מאות אלפי יהודים מתו במחנות הריכוז מרעב, ורבים נפטרו אחרי השחרור בגלל אכילה לא מבוקרת.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

דרגות ברעב

חז"ל מונים שלוש דרגות של רעב הבא כעונש. רעב בעקבות בצורת הבא עם מיעוט הגשמים, מה שגורם להתייקרות המזון, ממנה סובלים בעיקר העניים. רעב של מהומה – רעב הנגרם ממלחמות וממנו סובלים בני אדם רבים יותר. רעב של כליה – רעב הנגרם בשל עצירת גשמים מוחלטת וממנו סובלים הכל.

לקט

"וַיִּטֵּב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פְרַעֲהוּ"

[פרק מא, לז]

וזה לך האות

פרעה הרגיש שפתרונו של יוסף נכון, אבל הוא בכל זאת ביקש הוכחות. יוסף נתן לו סימנים: אשת פרעה עומדת ללדת בו ביום ותלד בן. כשהילד הזה יולד ימות בנו הבכור בן השנתיים של פרעה והוא יתנחם בבן החדש.

לקט

"מה רבו מעשיך ה' "

"ועל פיך ישק כל עמי"

[פרק מא, מ]

מנין שהעולה לגדולה במצרים קיבל נשיקה ?

אמר פרעה ליוסף "ועל פיך ישק כל דבר" שהיה נהוג בזמנם שהמקבל גדולה וכבוד היה מנשק את הנותן לו את הגדולה. וזה שאמר פרעה ליוסף שלא יהיה שום אדם מנשקני אלא אתה ואותך ינשקו כאשר אתה תמנה ותעלה אנשים לגדולה ואז ינשקו אותך.

בראשית רבה (צ-ב)

אמרות ומדרשים מופלאים

"וַיִּרְכַּב אֹתוֹ בְּמִרְכַּבַּת הַמִּשְׁנָה אֲשֶׁר לוֹ וְכֹסֶף מִשְׁנָה, קָחוּ בְיַדְכֶם" [פרק מא, א, פרק מג, יב]

האם יש קשר לספרים מרכבת המשנה וכדומה למרכבת פרעה ?

בין שאר הפירושים המעטרים את "היד החזקה להרמב"ם" נמצאים הפירושים המכונים "מרכבת המשנה", "כסף-משנה" ו"משנה-למלך". שלושת כינויי הפירושים הנ"ל נראים כלקוחים מעולם המושגים של תקופת יוסף במצרים כמצוטט לעיל, אך כפי הנראה אין קשר שכזה. שמות הפירושים הללו קשורים לעובדה שהרמב"ם קרא לחיבורו "משנה-תורה" ומכאן "מרכבת המשנה", "כסף-משנה" ו"משנה-למלך".

וזו ההזדמנות להזכיר ולהיזכר ב"שמות הגדולים"...את "מרכבת-המשנה" חיבר ר' שלמה אשכנזי בן ר' משה רפפורט המכונה ר' שלמה מחלם (מן העיר "חלם") זצ"ל שחי ופעל ב"זמוטש" ב"חלם" וב"לבוב" לפני כ-250 שנה.

"כסף-משנה" הוא פירושו של מרן מחבר השו"ע ר' יוסף קארו זצ"ל על "משנה תורה להרמב"ם" וכפי שכותב המחבר מטרות הספר הן להשיב לראב"ד ולרמ"ך בהשגותיהם על הרמב"ם ולציין את מקורותיו בכל הלכה והלכה.

"משנה-למלך" הוא פירושו של ר' יהודה רוזאנס זצ"ל שנכתב לפני למעלה מ-300 שנה ונערך ע"י תלמידו ר' יעקב כולי זצ"ל.

עוד נציין את הפירושים "מגיד-משנה", "לחם-משנה", "מגדל-עוז" ועוד.

* ומעניין לציין כאן שגם שם חיבורו הידוע של מרן יוסף קארו זצ"ל – "בית-יוסף" נמצא בפרשת מקץ (מג יח) : וייראו האנשים כי הובאו בית יוסף וגו'.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

אלה ברכב ואלה בסוסים

השימוש במרכבה, כלי רכב לא-ממונע המשמש להובלת אנשים או סחורות, היה נפוץ מאוד עד ראשית המאה העשרים. המרכבות הלכו והשתכללו בהתמדה: בריבוי מקומות לנוסעים; בשיפור המהירות, למשל על-ידי החלפת הסוסים העייפים בסוסים אחרים בתחנות במהלך הנסיעה או בשימוש בצמיגי גומי לגלגלי המרכבה ועוד.

כיום הן משמשות לצרכים מיוחדים בלבד: בחקלאות, כמשטחים נגררים על-ידי טרקטורים; לצרכי תיירות והנאה; אבל לא כל העגלות נרתמו לבעלי-חיים. ביפן, למשל, הומצאה ב-1870 בערך ה"ריקשה" המפורסמת, הנפוצה עד היום בכל רחבי מזרח-אסיה. הריקשה היא עגלה דו-גלגלית הנגררת על-ידי אדם.

לקט

"וַיִּתֵּן לוֹ אֶת אֲסֹנֹת" [פרק מא, מה]

מי הייתה אסנת ?

כך שנינו: דינה הרתה במעשי שכם וילדה את אסנת ורצו בני יעקב להרגה שלא יאמרו כל הארץ, שיש בבית יעקב בית זנות. מה עשה יעקב? לקח ציץ וכתב עליה שם הקדוש ושלחה והלכה לה. והכל צפוי לפני הקב"ה וירד מיכאל המלאך והורידה למצרים לביתו של פוטיפרע שהייתה אסנת מיועדת ליוסף. והייתה אשתו של פוטיפרע עקרה שלא היו לה ילדים ואימצה את אסנת לבת.

פרקי דרבי אליעזר לח

כשהומלך יוסף במצרים ויצא לעבור בה, יצאו כל הנשים לראותו. כל אחת זרקה לו חפץ, והיא זרקה לו את הציץ שקבלה מיעקב, הביט בו וראה שהיא ממשפחתו ונשאה.

דעת זקנים

אמרות ומדרשים מופלאים

"נִשְׁנִי"

[פרק מא, נא]

מנין שיוסף שכח תלמודו ?

כתיב "כי נשני אלוקים" מלמד ששכח יוסף את תלמודו בעת ששהה בבית האסורים. **אור האפילה**

"וְתָרַעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם"

[פרק מא, נה]

האם כשיש רעב צורכים יותר אוכל ?

כתיב "ותרעב כל ארץ מצרים" מלמדך פסוק זה שהרעב מגרה ומגביר את הצורך לאכול. שאם היה אדם אוכל תמיד שלא בשנות רעב ליטרא אחד [משקל של אוכל].

בשנת רעב יאכל אותו אדם שלש ליטרא. מפני שהרעב מגביר את הצורך לאכול.

לקח טוב

**"שהרקיבה תבואתם
שאצרו חוץ משל יוסף"
(רש"י)**

מחוללי הריקבון

מוצרי מזון עלולים להתקלקל על-ידי מיקרואורגניזמים (חיידקים, שמרים ועבשים) וכן על-ידי האנזימים הקיימים

"מה רבו מעשיך ה' "

רעבים גם צמאים

לאחר שחולף זמן מה מאז ארוחתנו האחרונה, "נגמר" הסוכר שבדם. הסוכר הוא ספק האנרגיה של גופנו. במצב כזה יוצר המוח תחושת רעב המדרבנת אותנו לאכול, ובכך למלא את החסר. כשאנו ניגשים לאכול, מתכונן הגוף לקליטת המזון: הפה מייצר את נוזל הרוק שתפקידו לסייע בבליעת המזון, ובו-בזמן נכנסים לקבה מיצי-קיבה מיוחדים, שתפקידם לעזור בעיכול.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

בתוכם. כיום משתמשים בתעשיית המזון באמצעים שונים למניעת קלקול המזון: חימום, ההורס את החיידקים השונים; קירור, המאט או מפסיק את פעילותם; ייבוש (סילוק הרטיבות או הפחתתה), המעכב את פעילותם.

בנוסף לדרכים אלה משתמשים בתעשיית המזון גם בהוספת חומרי שימור המוספים למזון בכמויות קטנות, כך שאין הם מזיקים לאדם, אך ביכולתם לפעול נגד החיידקים. בישראל, כמו ברוב ארצות העולם, נמצא השימוש בחומרים אלה בהגבלה ותחת פיקוח.

לקט

"פֶּן יִקְרָאנוּ אֶסוֹן"

[פרק מב, ד]

כתב רש"י: אמר רבי אלעזר, מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה

עת מלחמה עת זהירות

בתורה יש מצווה, כי בעת יציאה למלחמה, על בני ישראל להזהר ולהשמר מכל רע. בגמרא בירושלמי, מובאת תמיהתו של רבי חייא בר בא, השואל, במה נבדלת יציאה למלחמה מכל עיתוי אחר, שהרי בכל עת יש להישמר מפגעים רעים. המסקנה העולה מן הדברים היא, שהשטן מקטרג בשעת סכנה, ועל כן חובת הזהירות בעת כזאת – כפולה ומכופלת. **"ע"פ חז"ל**

אין מברכים על מצוות האכילה

"כל האוכל ושותה בתשיעי, מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי", אמרו חז"ל. וכתוב על יום כיפור: "ועניתם את נפשותיכם בתשעה", שאף התשיעי נחשב כצום. 'המגן אברהם' מקשה ושואל: מדוע אין ברכה מיוחדת על אכילה זו, המתווספת לברכות הרגילות שאנו מברכים תדיר על המזון?! אף אם האכילה בערב יום הכיפורים היתה תקנת חז"ל, ניתן היה לשאול שאלה זו, משום שגם על פי תקנות חז"ל תקנו ברכות.

אמרות ומדרשים מופלאים

אלא שבתענית שרוי האדם בסכנה, ובשעת סכנה – השטן מקטרג. האכילה לפני התענית גורמת כי האדם לא יסתכן. מאחר שצווינו: "ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב", הרי שהתנאי לתענית הוא אכילה הקודמת לה. רק לאחר סיום הצום, יכול האדם לדעת האם קיים את מצוות הצום כהלכתו וממילא אין ברכה המיוחדת לסעודה זו כדי למנוע ברכה לבטלה. כמו כן קיים חשש שמא יחנק האוכל בעת הסעודה ושוב יש חשש של ברכה לבטלה, שהרי לבסוף לא התענה.

שו"ת משנה הלכות חלק ג סימן קעו

"וַיֵּרָא יוֹסֵף אֶת אָחָיו וַיִּכְרַם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם"

[פרק מב, ז]

תופעות לשוניות

תופעה לשונית יש בלשון הקודש שפעולה מסוימת והיפוכה באים מאותו שורש או משני שורשים דומים (כמו למשל : "להשריש"-להכות שורש ו"לשרש"-לעקור מן השורש !) ובפסוק דלעיל התופעה בולטת מאחר ושתני הפעולות מופיעות בצמוד

"ויכירם-ויתנכר", ויכירם-הכיר אותם, ויתנכר-עשה עצמו כלא מכיר אותם !

לקט

"מה רבו מעשיך ה' "

שטן מעכב בערב שבת

בזמן הגמרא היו נזהרים לא לצאת לדרך העולה על 12 קילומטר אחר חצות יום שישי, שמא הדרך תימשך והצועד ישאר מחוץ לתחום בשבת. באם היוצא לדרך היה רוכב על סוס או חמור, הותר לו לצאת לדרך מעט אחר חצות היום, בתנאי שימהר ויזדרז להגיע בעוד יום אל מקום נסיעתו. על אף שהנסיעה קצרה בזמננו, רצוי להזדרז, מכיוון שהשטן מקטרג ועשוי לעכב את היוצא לדרך.

ערוך השולחן אורח חיים סימן רמט ס"ג

אמרות ומדרשים מופלאים

"כִּי הַמַּלְיָץ בִּינְתָם"

[פרק מב, כג]

מליץ טוב

המליץ הוא מתורגמן. מאז בבל ה' את השפות נוצרו בעולם 70 שפות ויצרו את הצורך מתרגמים. משה הסביר את התורה בשבעים לשון, אבל היהודים למדו תמיד את התורה בלשון הקודש. כעבור שנים רבות תרגם אונקלוס את התורה לארמית ואחריו יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי.

כשהיתה הארץ תחת שלטונו של תלמי המצרי תורגמה התורה ליוונית ע"י שבעים מחכמי ישראל – זהו "תרגום השבעים" אותו העתיקו אומות העולם. כיום יש 1065 תרגומים של התורה, רובם משובשים. **לקט**

איך נוצרו השפות ?

כל שבעים השפות שנוצרו בדור הפלגה מקורן בלשון הקודש ולכן אפשר למצוא מילים דומות לעברית בשפות אחדות. אולם מספר השפות בעולם לא נשאר על 70, כי אנשים נדדו ממקום למקום ושלבו מילים משפות שונות בלשונם. עם הזמן הומצאו מילים חדשות, נשכחו מילים ישנות ונוצרו שפות חדשות בעולם.

חוקרים מעריכים כי כיום מדוברות כ-2796 שפות וניבים שונים, ויש שפות בהן משתמשים מליונים רבים של אנשים. **לקט**

השפה המפורטת ביותר

דווקא שפות של שבטים ילדי אוסטרליה מצטיינות בדקדוק מפותח מאוד ובמבחר מילים שכל אחת מהם מיוחדת לדבר מסויים אחד. מילים כלליות אין בשפות האלו כלל. בשפת קמילארוי, למשל, יש 12 מילים המציינות – כל אחת מהן – סוג מסויים של נחש, אך אין בשפה זו מילה כללית ומושג "נחש". **לקט**

אמרות ומדרשים מופלאים

השפה המסובכת ביותר

במפרץ בנגל שבהודו יש כתריסר איים שלכל אחד מהם שפה משלו – אך קיים מכנה משותף לכולם; כל מילה נקבעת בהתאם לאחד מחלקי הגוף. המילה "אות קו", למשל, פירושה "ראש". כשאנמאני רוצה לספר משהו על הדוגית שלו הוא מספר סיפור ארוך ומסובך.

לקט

שפה ללא דקדוק

השפה המלאית אינה מלווה בדקדוק ויש בה מילים רבות מאוד. מה שמייחד את השפה הוא הדיבור העקיף שלה. מלאי אינו יכול לומר ישירות לילד "אם לא תאכל..." הוא יאמר "אם ילד מסויים לא יאכל..."

המלאית עשירה במיוחד במשלים ובמילים ציוריות. השמש מכונה בשפה זו "עין היום". השעות אינן נקובות במספרים אלא מתוארות. השעה חמש, לדוגמא, היא זמן השקאת השוורים.

לקט

השפות הנפוצות ביותר

כיום נחשבות שש שפות לשימושיות ביותר בעולם. אלו הן הסינית, האנגלית, הספרדית, הרוסית, ההינדוניסטית והערבית. בצרפתית שאינה נכללת בין השפות הגדולות משתמשים 50 מליון בני אדם, והיא שפת המשנה אצל 250 מליון בני אדם. אנגלית היא שפת אם ל-200 מליון איש, וכ-500 מליון נוספים משתמשים בה כשפת משנה. בסינית מדברים

"מה רבו מעשך ה'"

השפה המצומצמת ביותר

שפתו של בני שבט האראנטה, שבט החי באוסטרליה, מכילה כארבע מאות מילים בלבד. בתנאי החיים הפרימיטיביים של בני השבט הם לא נזקקו ללשון עשירה יותר. מבחנים פסיכולוגיים שנערכו גילו כי ילדי האראנטה אינם נופלים ברמת המשכל שלהם מילדי אמריקה או יפן.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

כ-400 מליון איש, על ניביה השונים וכך גם מספר דוברי ההינדו. בערבית מדברים רק כ-60 מליון אנשים.

לקט

הניבים בשפה הסינית

הסינית כוללת תשעה ניבים יסודיים שונים. ההבדל בין ניב לניב גדול מההבדל בין אנגלית להולנדית. השפה החשובה ביותר בסין היא המנדרין אותה מבינים רוב הסינים אבל רק אחד מבין חמישה סינים יכול לקרא ולכתוב במנדרינית.

לקט

כמה דוברי רוסית יש בעולם?

ברוסית משתמשים כ-100 מליון איש ו-80 מליון אנשים נוספים מבינים אותה. הרוסית מתארת שם עצם ע"י שינוי בסיומת. המילה "דום", לדוגמא, היא בית, ואילו "דומה" מציינת בתים. "דומיק" הוא בית קטן ודומישקו היא בית קטן ומלוכלך. דום הוא גם בקתה חמודה או צריף מט לנפול.

לקט

שפות חונקות עולם

מי שילמד על בורין שבע שפות – חלקן מהגדולות ביותר וחלקן משפות משניות גדולות, יוכל להסתדר בכל מקום בעולם, כמעט.

לקט

פלאי הבורא

השפה המוזרה ביותר בעולם

שפת הבושמנים היא המוזרה בשפות. הבושמנים נוקשים בלשונם ולנקישות משמעות רבה לא פחות מן המילים. הנקישות הבושמניות מסובכות ומורכבות. ה"שפה" מונה 26 סוגי נקישה בעלי משמעויות נפרדות.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

לקט של שפות

השפה האנגלית היא שפה של לקט משפות אחרות. לשונאי אנגלי הקריא פעם קטע בו כל מילה שניה היתה שאולה משפה אחרת. הקטע כלל מילים שנלקטו מכ-21 שפות. אוצר המילים של האנגלית מונה 700 אלף מילים שרבות מהן הן מילים ספרדיות עתיקות ששוב אינן בשימוש. **לקט**

"וַיִּקַּח מֵאֵתֶם אֶת שְׁמֵעוֹן וַיֹּאסֶר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם"

[פרק מב, כד]

מה קרה לגיבורי מצרים כאשר שמעון צווח עליהם ?

כשרצה יוסף לאסור את שמעון ולהכניסו לבית הסוהר שלח לפרעה ואמר: שלח לי שבעים גיבורים מפני שהגיעו ליסטים אלי. ואני מבקש ליתן עליהם כבלים ולהשליכם לבית הסוהר. ושלח לו פרעה את גיבוריו. אמר להם יוסף לאותם גיבורים: הכניסו את זה לבית האסורים. כיוון שקרבו הם אצלו צווח שמעון וכיוון ששמעו קולו נפלו הגיבורים על פניהם ונשתברו שניהם. והיה מנשה יושב לפני אביו, אמר לו אביו קום אתה ואסור אותו. מיד עמד מנשה והכהו מכה אחת והכניסו לבית האסורים ונתן עליו כבלים לאסרו. **בראשית רבה (צא-ו)**

"וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שִׁקּוֹ"

[פרק מב, כז]

מנין שלוי היה מדקדק במצוות ? ומדוע נקרא האחד ?

כתיב "ויפתח האחד" מי היה האחד? האחד היה לוי שהיה מדקדק במצוות וקיים את מצות 'לא תחסום שור בדישו' ואז מצא את הכסף. ומדוע נקרא 'האחד'? שהיה מיוחד לשכינה וי"א שמפני שיוסף אסר את שמעון נשאר לוי ללא בן זוג. **מדרש**

אמרות ומדרשים מופלאים

"וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם"

[פרק מג, יא]

סגולת הפסוק

פסוק זה מומלץ ע"י האר"י הקדוש (בשער הכוונות) כסגולה לעצירת מגיפה. את הפסוק יש לומר בשלמותו לאחר סיום אמירת פיתום הקטורת. **לקט**

"וּמַעַט דְּבַשׁ"

[פרק מג, יא]

דבש טהור

ההלכה קובעת כי "היוצא מן הטמא – טמא, היוצא מן הטהור – טהור" (בכורות ה, ב). יצרנית הדבש היא הדבורה, האסורה, כמובן, באכילה; אם כן, הדבש המיוצר על-ידה, אמור היה להיחשב למאכל אסור.

התשובה נעוצה בכך שאין הדבש נובע מגוף הדבורה

פלאי הבורא

שימורי דבש

בעבר היה הדבש החומר הממתיק היחיד עד שהחליפו אותו מיני הסוכר (סוכר הקנה וסוכר הסלק). הדבש נזכר במקורותינו, וידוע גם לרפואה כיום, כבעל סגולות ריפוי, וביניהן שיפור הראייה וסיוע בהחלמת פצעים.

מרקמו הסמיך של הדבש ועמידותו בפני מזהמים הפכו אותו יעיל כחומר משמר: בארצות המזרח, למשל, מקובל לערב דבש במאכלי בשר לשם שימורם. במצרים העתיקה שימש הדבש, להבדיל, אף לחניטת המתים! **לקט**

אמרות ומדרשים מופלאים

עצמו. את הצוף הנאסף מן הפרחים אוגרת הדבורה בזפק מיוחד, הקרוי "קיבת דבש", ואת הדבש הנוצר בו היא פולטת אל תוך הכוורת. וכך כותב הרמב"ם על הדבש: "שאינו מתמצית גופן (של הדבורים), אלא כונסין אותו מן העשבים בתוך פיהן ומקיאין אותו בכוורת, כדי שימצאו לאכול ממנו בימות הגשמים".

דבש לסוגיו

יש בנמצא סוגי דבש רבים, הנבדלים זה מזה בצבעיהם – מצהוב-בהיר עד אדום-כהה – ובטעמיהם – ממתוק-עדין עד חריף במקצת. מה שקובע את טעמם הוא מקורם. דבש ההדרים הנחשב לדבש המשובח ביותר, הוא בעל צבע צהבהב וטעמו עדין מאוד. דבש האיכליפטוס הוא בעל צבע כהה יותר – חום-בהיר, ומורגשת בו חריפות קלה.

הדבש הנוצר על-ידי הדבורים בעונה מוקדמת בשנה מתאפיינים בצבע בהיר ובטעם עדין, וככל שהם נוצרים בעונה מאוחרת יותר, צבעם הולך וכהה, וטעמם מחריף.

"נכאת ולט"

[פרק מג, יא]

הפקת השעווה

הנכאת היא שעווה (רש"י על-פי בראשית-רבה) השעווה מופקת מן החי, מן הצומח ומן הדומם. בעולם החי היא מצויה בחומר שומני המכסה את פרוותם של בעלי-חיים רבים. לשם דוגמה, "שעוות הצמר" ("לנולין") היא תוצר-לוואי המופק בעת שטיפת צמרם הגס של הכבשים. שעווה מצויה נוספת היא "שעוות הקרנאופה" – זוהי שעווה מן הצומח, המופקת מציפוי עליו של מין דקל הגדל באזור נהר האמזונס בברזיל. "שעוות הפרפין" מופקת ממחלקת הדומם, בתהליך זיקוק הנפט.

השעווה המוכרת והחשובה ביותר היא שעוות הדבורים. חומר זה מופרש

אמרות ומדרשים מופלאים

מגופן, והן משתמשות בו לבניית תאי חלות-הדבש שלהן. לאחר רדיית הדבש מן הכוורת מגיע תורה של הפקת השעווה: ממיסים את חלת-הדבש במים חמים, ומרחיקים את הלכלוך בתהליכי סינון, התכה וכבישה. **לקט**

"בִּטְנִים"

[פרק מג, יא]

הבוטנה כסגולה

בשמו של ר' מרדכי שרעבי זצוק"ל מובא שפרי הבוטנה מועיל כסגולה לתינוקות המאחרים או המתקשים לדבר. לוקחים את הפיסטוקים, מרסקים אותם ומאכילים בהם את התינוק המתקשה לדבר, תוך כדי אמירת הפסוק "והיה פריו למאכל ועלהו לתרופה" (יחזקאל מז יב). **לקט**

בוטן או פיסטוק?

הבוטנים במקורם הם פרי עץ, ורק בטעות נקראים אגוזי האדמה בשם בוטנים. במקרא ובמשנה מוזכרים הבוטנים פעמים רבות והכוונה היא לפרי העץ המכונה כיום בשם הערבי 'פיסטוק חלבי'. בלשון התלמוד הוא נקרא "פיסתקא". **לקט**

בוטן שימושי

לא ברור אם הבוטנים שאנו מכירים זהים למין המוזכר בפסוק. הבוטנים, המשתייכים למשפחת הקטניות, משמשים למאכל, אבל הבוטן הוא צמח רב-תכליתי: כיוון שזרעיו מכילים כחמישים אחוזי שמן, שימושם

"מה רבו מעשיך ה' "

היכן גדלים הבוטנים?

הבוטנה – פרי קדום באזורנו, גדל במספר ארצות בעולם בקני מידה מסחריים. הבולטות בהן הן תורכיה וסוריה. **לקט**

אמרות ומדרשים מופלאים

העיקרי הוא הפקת שמן לצורך ייצור מרגרינה וסבון; שיירי הזרעים נכבשים ל"כוספה", המשמשת מזון לבעלי-חיים, שחשיבותו בהיותו עשיר בחלבונים; וחלקם העל-קרקעי של צמחי הבוטנים משמשים אף הם מספוא לבהמות.

לקט

"וּשְׁקָדִים"

[פרק מג, יא]

פריחת השקד

השקד צמח בזמן קדום בארץ ישראל והוא הועבר מאוחר יותר לארצות הברית. השקד נקרא במקרא גם בשם "לוז" ובערבית "לאוז". ואונקלוס תרגם "שקדים - לוזון".

פריחת השקד מקדימה את שאר הפירות והיא קודמת לבלוב העלים, שכן השקד "שוקד" וממהר להחנט". היבול העולמי של השקדים מכיל למעלה מחצי מליון טונות שקדים בני זנים שונים.

לקט

שקד רפואי

השקדים, ככלל, הם מזון בריאות מומלץ. השמן המופק מן השקדים יעיל נגד מחלות ריאה, כאבים וגזים בבטן,

פלאי הבורא

שקידת השקד

השקד מקדים לפרוח כבר בזמן בו יתר האילנות שקועים עדיין ב"תרדמת החורף" שלהם, תכונתו זו של השקד הפכה אותו לסמל לשקידה ולזריזות.

ידועים סוגי שקד, חלקם בר וחלקם מתורבתים. טעמו של פרי הבר מר בשל סוג מסוים של חומצה (חומצה הידרו-ציאנית) המצויה בו. ריבוי אכילת שקדי-בר עלול להזיק לבריאות בשל החומצה הרעילה.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

נגד תולעים, דלקת אוזניים, שיעול יבש ולשם הגברת חלב האם. עור מגורה באבעבועות כדאי למשוח בשמן שקדים.

לקט

"וּטְבַחַ טְבַח וְהָכֵן"

[פרק מג, טז]

מנין שיוסף שמר את השבת במצרים?

יוסף הצדיק שמר שבת במצרים ולא חיללה, על אף שהיה קודם שניתנה בסיני דכתיב "וירא יוסף אתם את בנימין ויאמר לאשר על ביתו הבא את האנשים הביתה וטבח טבח והכן" ואין 'והכן' אלא שבת דכתיב בשבת "והיה ביום השישי והכינו את אשר יביאו".

בראשית רבה (צב-ד)

"מה רבו מעשיך ה' "

"יאכלו האנשים"

[פרק מג, טז]

מה קורה למזון שאנחנו אוכלים?

המזון עובר תהליך עיכול שנועד לפרק את המזון לחומרים הדרושים לגופנו. חומרים אלה יעברו במערכת הדם אל כל תאי הגוף ויספקו להם את החומרים הנחוצים להם.

תהליך העיכול מתחיל בפה, יורד אל הקיבה דרך הוושט, ממשיך בעזרת מיצי-קיבה ואנזימים שונים לעבור למעיים, המתכווצים בתנועות קצובות ובכך מערבבים את המזון באנזימים ואף מעבירים אותו לאורכם. המזון עובר במעי הדק, ומשם נשלחים החומרים המועילים אל מערכת הדם. שאר החומרים, המהווים פסולת, מועברים למעי הגס, הדואג לסילוקם מן הגוף.

תהליך העיכול עשוי להימשך אף יום שלם או יותר. המזון עובר מסלול של כ-9 מטרים בתהליך העיכול.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

וַיִּירָאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוֹבֵאוּ בֵּית יוֹסֵף

[פרק מג, יח]

ומפרש רש"י : וייראו האנשים כתוב הוא בשני יודין ותרגומו ודחילו. כלומר, "וייראו" לשון פחד הוא. ולכאורה אפשר להקשות על רש"י שבפרשת וירא (כ, ח)

נאמר : וישכם אבימלך בבוקר ויקרא לכל עבדיו וידבר את כל הדברים האלה באזניהם וייראו האנשים מאוד. ושם רש"י לא מפרש דבר על תיבת "וייראו" ומדוע המתין רש"י עד לפרשת מקץ כדי לפרש ש"וייראו" בשני יודין לשון פחד הוא !?

ואפשר לומר שבפרשת וירא לא פירש רש"י כלום כי שם מתוך הענין ומנוסח הפסוק ברור שמדובר ב"פחד" ולא ב"ראיה" שהרי הפסוק שם מסתיים במילים "וייראו האנשים מאוד" וא"א לפרש זאת מלשון "ראיה"... אבל בפרשה זו יש מקום לטעות ולכן מצא רש"י צורך לפרש זאת כאן.

לקט

גְּבִיעַ הַכֶּסֶף

[פרק מד, ב]

למה משמש הכסף ?

הכסף מוכר לנו בעיקר משימושו ליצירת מטבעות, תכשיטים, חפצי אומנות וכדומה, אולם לכסף מספר תכונות ייחודיות, ההופכות אותו לשימושי ביותר בתחומים מגוונים נוספים:

כסף המתרכב עם יסודות הלוגניים (כמו פלואור, ברום, כלור ויוד) יוצר מלחים רגישים לאור, עובדה ההופכת אותו לשימושי בהכנת סרטי צילום וניירות פיתוח.

אמרות ומדרשים מופלאים

הכסף הנו "מוליך חום טוב", ולכן משתמשים בו בהכנת מעגלים חשמליים בטרנזיסטורים, במחשבים וכדומה. מלחי כסף יוצרים תגובה מקומית צורבת ומאכלת על רקמות הגוף, לכן משמש יסוד הכסף בהכנת תכשירים רפואיים לסילוק יבלות, לזירוז הגלדת פצעים ולריפוי כוויות. **לקט**

נֶחֱשׁ יִנְחַשׁ בּוֹ

[פרק מד, ה]

פורצים גדר וגונבים

כאשר רדפו שליחי יוסף אחר האחים, בחפשם אחר גביע המלך, ציינו בפני האחים את סגולתו המיוחדת של הגביע, באומרם: "והוא נחש ינחש בו". הלשון הכופלת את המילים 'נחש ינחש', מציינת כי כשם שבאמצעות אותו גביע, נחש יוסף וספר לאחיו את כל הקורות אותם, כך גם נחש באמצעות צפייה בכוכבים, מי גנב את הגביע.

בדברי השליחים אל האחים מובאת טענה: דור המבול לקו בשל הרגלם לחמוס ולגזול, וגדולי הדורות שאחריהם, הציבו סייגים לבל ישתרשו הרגלים מעין אלו. "ציינתם כי הנכם בני גדולי הדור ולכם יש מחויבות גדולה במתן דוגמה אישית", אמרו השליחים. "אם כן כיצד העזתם לפרוץ גדר ולגזול את הגביע?"

שכל טוב בראשית פרק מד

פלאי הבורא

אֲשֶׁר יִמְצָא אֶתוֹ מַעֲבְדֶיךָ וּמַת

[פרק מד, ט]

בן נח שגנב מה דינו ?

אמרו השבטים "אשר ימצא אתו מעבדך ומת" שכן הדין שכן נח שגנב **מדרש שוחר טוב** חייב מיתה.

אמרות ומדרשים מופלאים

מה נְדַבֵּר וּמַה נִצְטַדֵּק

[פרק מד, טז]

נדידת האותיות

המילה נצטדק היא מילה יוצאת דופן בכללי העברית. רוב המילים בבנין "התפעל" נכתבות כסדרן, לפי סדר אותיות השורש ולפי תבנית הבנין: הלך - התהלך, קשר - התקשר וכן על זו הדרך.

אולם, ישנן מילים בהן נודדת האות תי"ו של בנין "התפעל" ממקומה הטבעי - לפני "פ"א הפועל" (זהו כינויה של האות הראשונה בשורש המילה) למקום חדש - בין "פ"א הפועל" ל"עין - הפועל" (זוהי האות השניה בשורש המילה) וזאת, בהוראת הכלל הדקדוקי - מקראי שיצר חריגים ויוצאים מן הכלל כדי להקל על הדיבור, שכן קשה לבטא מילים כמו: התסבר, התצמק וכדומה.

לקט

אמרות ומדרשים מופלאים

